

Umut DAĞISTAN*

HAKAN BIÇAKCI'NIN *DOĞA TARİHİ* ROMANINDA PLAZA'DA ÇALIŞMA HAYATI

ÖZET

Bireyin toplumsal hayattaki konumunu belirleyen çalışma olgusu modern hayatın en önemli kavramlarından biridir. Farklı alanlardan birçok araştırmacı toplumsal hayatın içinde çalışma kavramının önemini ortaya koymuştur. Çalışma, yaşamın önemli bir koşulu olarak görülse de günümüzde bu olguya bundan çok daha fazla anlam yüklenmiş, her şeyden önce çalışma artık kimliğin bir unsuru olarak görülmüştür. Tarihsel perspektiften bakıldığında "çalışma" kavramının algılanışı farklı devirlerde değişiklikler göstermiştir. Değişikliklerde kültürel kodlar, teknolojik anlayışlar, sosyal gelişme düzeyleri gibi nedenler etkili olmuştur. Bu çalışmada plazalarda yoğun baskı altında çalışan beyaz yakalı sınıfın ekonomik, psikolojik ve sosyal hayatının incelenmesi amaçlanmıştır. İnceleme Hakan Bıçakcı'nın *Doğa Tarihi* adlı romanı çerçevesinde yapılacaktır. Buradan hareketle romandan makalenin araştırma konusunu temel alacak şekilde, ana kahramanın hayatından pasajlar seçilerek değerlendirilecektir. Çalışmanın iki temel çıkış noktası bulunmaktadır. İlki plaza çalışanları olarak tanımlanan beyaz yakalı sınıfın incelenmesi, diğeri ise kurgu eserlerin genelde sosyal bilimlerde özelde işletme alanına farklı perspektifler açabileceği düşüncesidir.

Anahtar kelimeler: Beyaz Yakalı, Plaza Çalışanı, Çalışma Olgusu

WORK LIFE IN PLAZA IN HAKAN BIÇAKCI'S NOVEL OF *DOĞA TARİHİ*

ABSTRACT

The phenomenon of work, which determines the individual's position in social life, is one of the most important concepts of modern life. Many researchers from different fields have shown the importance of the phenomenon of working in social life. Although working is seen as an important condition for living, today this phenomenon has been given much more meaning, and above all, work has now been seen as an element of identity. From a historical perspective, the perception of the concept of "work" has shown changes in different periods. Factors such as cultural codes, technological understandings, levels of social development have been effective in these changes. In this study, it is aimed to examine the economic, psychological and social life of the white collar class working under intense pressure in the plazas. This review will be conducted within the framework of Hakan Bıçakcı's novel *Doğa Tarihi*. Based on this, passages from the life of the main hero will be selected and evaluated from the novel, based on the research subject of the article. There are two main starting points of the study. The first is the examination of the white-collar class considered as plaza employees, and the other is the idea that works of fiction can open different perspectives in the field of business administration.

Keywords: White collar, Plaza Employee, The Working Phenomenon

* Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, İşletme Yönetimi, Antalya / Türkiye. E-posta: udagistan@akdeniz.edu.tr / Asst. Prof. Dr., Akdeniz University, Vocational School of Social Sciences, Department of Management and Organization, Business Management, Antalya / Türkiye. E-mail: udagistan@akdeniz.edu.tr

Giriş

Çalışma olgusu günümüzde hayatın merkezi kavramlarından biridir. Yapılan iş kimliğinin belirlenmesinde önemli faktör olarak değerlendirilmektedir (Leidner, 2006). Farklı alanlardan birçok araştırmacı toplumsal hayatın içinde çalışma kavramının önemini ortaya koymuştur (Colomby, vd., 2018). Çalışmak, servet üretiminin, bireylerin kimlik inşasının ve kolektif davranışın ana hatlarının belirlenmesinde önemli unsurdur. Bu nedenle salt iktisadi bir kavram değil, toplumsal, siyasi ve kültürel bir olgudur. Peki çalışan denildiğinde nasıl bir profil akla gelmektedir? 19. yüzyılda Balzac en net tanımlamayı yapmıştır. Ona göre, istifa edemeyen ve hayatta kalmak için maaşa muhtaç olan herkes çalışan sınıfına girmektedir (Balzac, 2018). Üstelik bu edim, onu sadece hayatının merkezine koyanlar için değil, çalışmadan uzaklaştırılmış ya da kapsam dışında tutulmuş olanlar için bile hayati önem taşımaktadır. Zira toplum çalışmayan birine iyi gözle bakmamaktadır (Weeks, 2014, s. 13).

Çalışma, yaşamının önemli bir koşulu olarak görülse de, günümüzde bu olguya bundan çok daha fazla anlam yüklenmiştir. Çalışmayan insana ya da toplum nezdinde meşru bir işi olmayana iyi gözle bakılmamaktadır. Bu durum haklı bir anksiyete yaratmaktadır. Bunun yanında ücretli çalışma ortamında yoğunlaşan baskılar, performans odaklı beklentiler, çalışanlardan istenen ekstra talepler çalışma hayatını daha da zor hale sokmaktadır (Paton, 2001; Clouston, 2014).

Özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren bir çalışma kültürü yaratılmış, her anlamda çalışma tüm yönleriyle olumlu bir kavrama dönüşmüştür (Oates, 1971). Kendisini tamamıyla yaptığı iş ile tanımlayan, kişisel ve sosyal bütün ilişkilerini işine göre ayarlayan, bu uğurda sağlığından bile vazgeçebilen yeni bir çalışan profili ortaya çıkmıştır (Naughton, 1987; Kiechel, 1989; Killinger, 1991). Modern yaşam ve gelişen teknoloji zihinsel emeği ön plana çıkararak yeni bir sınıf ve bu sınıfı merkeze alan yeni çalışma mekânları ve hatta zamanları doğurmuştur. Türkiye’de plaza çalışanları diye tanımlanan bu sınıf modern bir mekânda zamanla yarışarak işlerini yürütmektedir.

Bu çalışmada bu mekânlara bir anlamda hapsolmuş yeni beyaz yakalı sınıfın ekonomik, psikolojik ve sosyal hayatının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu inceleme Hakan Bıçakçı’nın (2015) *Doğa Tarihi* adlı romanı çerçevesinde yapılacaktır. Çalışmanın iki temel çıkış noktası bulunmaktadır. İlki plaza çalışanları olarak değerlendirilen beyaz yakalı sınıfın incelenmesi, diğeri ise kurgu eserlerin işletme alanına farklı perspektifler açabileceği düşüncesidir. Öncelikle plaza çalışanı tanımlaması ana akım medyada çok sık kullanılsa da, akademik çalışmalara bu oranda yansımamıştır. Buradan hareketle makalede öncelikle çalışma kavramı tanımlanmış, ardından farklı bir örgüt biçimi olarak değerlendirilebilecek çalışma hayatının içindeki plaza olgusu ele alınmıştır. Daha sonra *Doğa Tarihi* romanı özetlenmiş ve ardından romanda plaza tipi örgütlenme biçiminde çalışanların hayatı incelenmiştir. İnceleme üç ana düzlemde yapılmıştır. İlk olarak, romandan zaman baskısı altında belirli mekânlara hapsolmuş çalışan profilini özetleyen parçalar seçilmiştir. Bu parçalar mekânsal ve zamansal tahakküm düzleminde ele alınmıştır. Ardından çalışma hayatının sosyal hayattaki izdüşümlerini yansıtan parçalar incelenmiş, son olarak da plaza çalışanları arasındaki yıkıcı rekabet ortamı değerlendirilmiştir. Bunun yanında romanda yer alan birbirinin benzeri kimi örnekler tekrara düşülmemek amacıyla çalışmaya alınmamıştır.

Çalışma Olgusu

Tarihsel perspektiften bakıldığında "çalışma" kavramının algılanışı farklı devirlerde değişiklik göstermiştir. Bunda kültürel kodlar, teknolojik anlayışlar, sosyal gelişme düzeyleri gibi unsurlar etkili olmuştur. Örneğin göçebe topluluklarında zaman mekân anlayışı ikili bir yapı göstermemektedir. Üyelerin sık sık yer değiştirmesi, gününbirlik üretim ve tüketim ilişkileri onların serbest zaman çalışma zamanı ayrımı yapmalarına izin vermemiştir (Gezgin, 2000). Yerleşik hayata geçişle birlikte çalışma kavramı önemli bir anlam kaymasına uğramıştır. Daha sofistike şekilde değerlendirilmeye başlanmıştır. Mülkiyet, artı-ürün, iş bölümü gibi kavramlar olgunun çeşitlenmesine yol açmıştır (Şenel, 1995). Sanayi Devrimi'nden önce doğayla daha doğrudan ilişki süren insanlık sanayileşme ve yeni tip üretim biçimlerine geçilmesiyle birlikte makine denilen yepyeni bir olguyla tanışmıştır. Bu artan makineleşme çalışma etkinliğini değiştirmiştir: ilk etapta yaşamın tamamlayıcı bir unsuru olan çalışma, artık bir hedefe ulaşmada salt bir araç haline gelmiştir. Böylece iktisadi anlamda çalışma, yaşamın başka etkinliklerinden ayrılmıştır (Esin, 1982). Ancak bu ayrışma, edimin kendine içkin ve diğer yaşamsal unsurları kucaklayan biçimde şemsiye bir olguya dönüştürmüştür.

Kavramsal olarak incelendiğinde çalışmanın farklı tanımları mevcuttur. Kelimenin kökenine inildiğinde Antik Yunan ve Romalılarda, zahmet, acı, yorgunluk gibi anlamlara gelmektedir (Lordoğlu & Törüner 1995). Tarihsel süreç içinde çalışma, avcı toplayıcılardan modern insana kadar kişilerin varoluşunda önemli edimdir. Modern öncesi dönemde çalışma olgusu kimileri için hayati konumdayken kimileri içinse bir zorunluluk değildir. Hali vakti yerinde ve güçlü olmanın önemli göstergesi çalışmak zorunda olmamaktır. 18. Yüzyıldan itibaren ücretli çalışma kamusal bir fenomene dönüşecektir (Strangleman & Worren, 2008).

Olgu daha derinlemesine incelenirse, her faaliyetin çalışma olmadığı, bunun yanında her çalışmanın karşılığında da belli bir ücret alınmadığı görülebilir. Gorz (2007, s. 268) kavramı üçe ayırmaktadır.

- *İktisadi amaçla çalışma*: Ücret ya da karşılık amacıyla gerçekleştirilen çalışmadır. Temel hedef ticari değişim aracı olan paradır. Yaşamın kazanılması için yapılan edimdir.

- *Ev içi çalışma ve kendi için çalışma*: Burada ticari değişim amacı yoktur, temel hedef insanın kendisine sağladığı faydadır. Yaşamın devamı için gerekli temelleri tesis eden ev içi çalışma buna örnektir. Konutun temizliğini sağlamak, yemeği hazırlamak, çocuk yetiştirmek gibi. Ancak bu, iktisadi çalışmaya ek olarak büyük ölçüde kadınlara dayatılmış bir görevdir.

- *Özerk faaliyet*: Kişinin kendi başına, zorunluluktan uzak, özgürce gerçekleştirdiği faaliyetlerdir. Sanatsal, bilimsel, felsefi, eğitsel, ilişkisel, kişisel gelişim gibi alanlar örnek olarak gösterilebilir. Burada çalışmanın ödül ve anlamı sonuçtan ziyade onların yapıyor olmasından gelmektedir.

İktisadi amaçlı çalışma, ticari gelişme sonucunda diğer çalışma biçimlerine egemen olmuştur. Gorz (2007), çalışma denilen kamusal olgunun modernliğin icadı olduğunu söyler. Eylemin hayatın merkezine yerleşmesi sanayileşmeyle koşuttur. Yani çağdaş anlamda çalışma fikri, imalat kapitalizmiyle ortaya çıkmıştır. 18. yüzyıla gelinceye dek olgu hayatı idame ettirebilmek için yapılması gereken ve sonraki güne iş bırakmayan gündelikçi işçilerin yaptığı çalışmayı belirtmektedir.

Ticari örgütlerinin ortaya çıkması ve iş hayatının kurumsallaşmasıyla, çalışma yaşamının merkezi bir faaliyeti haline gelmiştir. Günümüzde modern insanın hayatının önemli bir bölümü iş örgütlerinde geçmektedir. Çalışmak ve genel olarak yaşamak o kadar iç içe geçmiştir ki, bu edimi sorgulamak, hayatın kendisini sorgulamak gibidir (Fleming, 2020, s. 8). Tarih boyunca farklı şekillerde tanımlanan kavram, günümüzde merkezi bir konuma gelmiştir. Savaş sonrası Keynesyen refah devleti kapitalizmi altında istihdamın büyük bir kısmı standartlaştırılmış olsa da, neoliberal çağın gelişi bunu kökten değiştirmiştir (Piasna, 2015). Artan rekabet koşulları, tam istihdamdan vazgeçilmesi ve hedef baskısı ve diğer yapısal değişiklikler yöneticilerin çalışanlar üzerindeki baskısını artırmış, çoğu zaman çalışanlar esnek çalışma adı altında fazla çalışmaya zorlanmıştır (Sennett, 2002).

1990'lı yıllardan itibaren birçok araştırmada, çalışma biçiminin ve çalışanlar arasındaki ilişkinin sosyal değişimlerden etkilendiği de ortaya konulmuştur (Krishnakumar & Neck, 2002; Colomby vd., 2018). Fordist modelin kademeli olarak tükenme sürecinden sonra ortaya çıkan durgunluk üretim noktasında farklı ihtiyaçları doğurmuştur. Böylece post-Fordizm işi ve piyasaları esnekleştirerek ihtiyaçlara cevap üretmeye çalışmıştır. Günümüzde iş artık esnektir, tek kullanımlıktır, bu yüzden hızlı eskime sürecine girmekte, devamlı bir eğitim ve iyileştirme ihtiyacı hâsıl olmaktadır (Öztürkoğlu, 2013).

Sennett (2002) *Karakter Aşınması* adlı kitabının başında esnek kapitalizm kavramının bilinen bir olgunun yeni versiyonu olduğundan söz eder. Esnek sözcüğüyle vurgulanmak istenen, çalışanların daha seri olmaları, değişime ayak uydurmaları, devamlı risk almaları ve gerektiğinde formel prosedürlerin dışına çıkmaktan kaçınmamalarıdır. Aslında burada yenilik yoktur. Sistem onlardan azami ölçüde çalışmalarını istemeye devam etmektedir. Bauman'a (1999) göre bu durum bir çeşit çalışma etiği yaratır. Söz konusu etik iki varsayımdan yola çıkmaktadır. İlki, çalışma sonucunda alınan karşılıkla ilgilidir. İnsanlar çalışırlar, başkaları için değer üretirler ve karşılığını alırlar. İkincisi ise, eylemin başlı başına kendine içkin olmasıdır. Ortaya şöyle bir kodlama çıkmaktadır; çalışmak iyidir, çalışmamak kötüdür.

Çalışma bir yönüyle baştaki doğallığını ya da diğer deyişle tekilliğini kaybetmiştir. Kavram toplumsallığın bir parçası haline gelmiştir. Toplumsal ilişkileri yapılandıran en önemli unsur olmuştur (Méda, 2004). Bu durum onu başta hayatta kalmak için yapılan yalın bir edim olmaktan çıkarmakta, sosyalizasyon sürecini en önemli parçası konumuna getirmektedir. Ancak böylesi bir çalışmanın iki vechesi olacaktır. Bir tarafta sermaye diğer tarafta ise emek.

Neoliberalizm boyunca çalışma koşulları sürekli kötüleştikçe güç ve kontrol sermayeye doğru kaymaya devam etmiştir. Üretim süreçleri hızlandırılmış, yapılan iş artmış ve dolayısıyla daha uzun çalışma saatleri ortaya çıkmıştır (Mayer & Noiseux, 2015). Tüm toplumsal sistem insanları çalışmaya başlamaya ya da bir şekilde kesintiye uğramış çalışma hayatına dönmeye göre programlanmıştır. Okulların, hastanelerin, psikiyatrik merkezlerin ve çoğu sosyal politikanın ana amacı budur (Glazer, 1993). Kabul etmek gerekir ki, ücretli çalışma bugün kapitalist ekonomik sistemlerin ana unsurudur. Buradan hareketle Weeks (2014, s. 21) çalışmayla sadece ekonomik mal ve hizmet üretilmediğini, aynı zamanda toplumsal ve politik özneler yaratıldığını da ileri sürer. Bu da ücret ilişkisiyle tesis edilmektedir. Ücret sadece gelir ve sermaye yaratmaz, disipline edilmiş bireyler, kontrol edilebilir özneler ve saygıdeğer vatandaşlar da yaratır.

Plaza Tipi Örgüt Biçimi

Çalışma olgusu bir yönüyle de siyaset biliminin göbeğinde yer almaktadır. Karar alma yerleri olarak değerlendirilebilecek çalışma alanları güç ve otorite ilişkileri vasıtasıyla yapılandırılmıştır. Rıza ve itaat olgularının üretildiği mekânlardır. Üyelikten dışlama ve kabul alanlarıdır. Tüm bunlardan ötürü çalışma olgusu salt ekonomik değil politik bir fenomendir (Weeks, 2014, s. 13-14). Dolayısıyla mekâna ve zamana içkindir. 1980'li yıllardan itibaren istihdam ağırlıklı olarak hizmet sektörüne kaymış, beyaz yakalı denilen ayrı bir çalışan sınıfı ortaya çıkmıştır. Bu sınıf zihinsel emek ve becerisini ortaya koyarak görece daha karmaşık işleri yapmaktadır. Dolayısıyla bu işler daha fazla özerklik talep etmektedir. Fiziksel emekten ziyade zihinsel birikimlerini ortaya koyduklarından daha az yıprandıkları düşünülse de, birçok çalışma, niteliksel iş yükünün tükenmişlik semptomlarının daha yoğun yaşanmasına yol açtığını ortaya koymuştur (Tanner vd., 2002; Hu vd., 2010).

Türkiye'de büyük şehirlerde çalışan, beyaz yakalılar olarak tanımlanan, daha eğitilmiş ve görece daha iyi ücret aldıkları düşünülen kişilerin bir kısmı büyük plazalarda çalıştıklarından plaza çalışanları olarak adlandırılmaktadır. Emek olarak zihinsel gücünü ortaya koyan bu çalışanların nitelikleri iş kollarına göre farklılık göstermekle birlikte, onlardan teknik bilginin yanında birtakım davranış kodları da beklenmektedir. Yoğun çalışma, profesyonellik, örgüt kültürüne uyum sağlama, iletişim becerisi, entelektüel merak gibi özetlenebilecek bu özellikler, onlara yönelik beklentiyi de ortaya koymaktadır (Casserly, 2012). Plaza çalışanları teknolojiyle donatılmış modern bir mekânda, yalıtılmış bir şekilde yoğun zaman baskısı altında çalışmaktadırlar (Ulusoy, 2018).

Sennett (2017) şehirlerin kapitalizmin yayılma mekânları olduğunu ileri sürmüştür. Bu şehirlerin en görkemli çalışma merkezleri de plazalardır. Plazalar modern iş kasabaları olarak tanımlanabilirler. Son derece heybetli, genellikle yüksek katlı, dış cephesi camlı ve güvenli binalardır. Plazalarda çalışan neoliberalizmin dilini konuşan beyaz yakalı çalışanlar, üç ana boyutta değerlendirilebilir. Bunlar, dâhil oldukları yeni üretim biçimleri, plaza dışındaki yaşam pratikleri ve dışına çıkmadıkları mekân ve zaman boyutu olarak sınıflandırılabilir. Sistem onları her an kullanılmaya hazır bir üretim faktörü olarak görmektedir.

Neoliberal sistemin ana hedeflerinin başında örgütsel aklın toplumsallaşması gelmektedir. Bu durum rekabetin merkezileşmesi ve bütün toplumsal ilişkilerin piyasa koşullarına göre şekillenmesi sonucunu doğurmuştur (Ören, 2015). Esnek üretim biçimi, güvencesiz çalışma, performans kaygısı iş hayatının merkezindedir artık. Yönetim tarzları ve hukuksal ilişkiler kendilerini bu yeni üretim biçimine göre uyumlamıştır (Gorz, 2007; Crouch, 2014). Bu durum da haliyle tüm çalışanlar nezdinde önemli bir baskı unsuru yaratmaktadır.

Bu dönemin beyaz yakalı çalışanlarının sosyal yaşamlarında da bu yoğun baskı altındaki çalışma hayatının izdüşümleri seçilebilmektedir. Özellikle çalışanların neoliberal dil ya da jargon denilen konuşma biçimini özel hayatlarına taşıdıkları görülmektedir. Türkçe konuşurken araya yabancı kelimeler sokmak, bu durumun tipik özelliklerindedir (Kına, 2022). Yoğun rekabet ortamında, sürekli bir baskı altında çalışan beyaz yakalı plaza çalışanları için kişisel gelişim olgusu da hayatlarında önemli bir yer tutmaktadır (Spreitzer vd., 2005). Her türlü kazanımın, iş hayatlarında bir artısının olacağı düşünüldüğünde her bilgi onlar için işlevseldir.

Günümüzde beyaz yakalı çalışanlar için teknoloji olgusu çalışma hayatının merkezinde yer almaktadır. Teknoloji her şeyi olduğu gibi mekân ve zaman kavramını da değiştirmiştir (Ulusoy, 2018). Beyaz yakalı çalışanlar artık plaza denilen yüksek ve camdan binalarda çalışmaktadır. Dışarıdan son derece heybetli görünen bu binalar, teknoloji odaklı modern çalışma hayatını sembolize etmektedir. Plaza çalışanları ortak çalışma mekânlarında hem birbirleriyle hem de zamanla yarışarak değer üretmeye çalışmaktadırlar. Zaman artık görülmedik şekilde hızlanmıştır. Esnek çalışma denilen olgu, beyaz yakalılar için daimi zaman ve mekân kavramını da esneklemiştir (Telford & Briggs, 2022). Devamlı çevrimiçi ve ulaşılabilir olma zorunluluğu çalışma hayatını tüm yaşamın merkezine yerleştirmiştir. Öyle ki birçok beyaz yakalı ofis çalışanı için hayatlarındaki tek amaç ve tutku işleridir. Orada var olabilmek bireysel ve toplumsal inşa sürecinin en önemli göstergesidir (Bourdieu, 2015).

Yoğun baskı altında çalışma, birbirine benzer çalışma mekânları, paylaşılan zaman kısıtı gibi nedenler plaza çalışanlarını benzer ya da farklı işler yapsalar da, sistem nezdinde aynı kaderi paylaşan insanlar grubuna dönüştürmüştür. Yaka kartları takılan, döner kapılardan geçilen, pencereleri tam açılmayan kule misali soluksuz binalarda ancak klimalarla nefes alınan, aynı öğle yemeklerinin yenildiği mekânlarda çalışılan, aynı marka mağazalardan alışveriş yapan, bilgisayarları ve cep telefonları adeta bedenlerinin uzuvları haline gelen çalışanlardır bunlar (Aygül, 2015). Ana akım medyada ve sosyal mecralarda, plaza gençliği, plaza emekçileri gibi farklı isimlerde adlandırılan bu çalışanlar, yapılan haberlerde daha çok ışıltılı yaşamın ardında sömürülen çalışanlar olarak değerlendirilmektedir. Sürekli baskı altında ve bu baskıyla ters orantılı bir ücret karşılığı zihinsel emeklerini satmaktadırlar (Özkan, 2014; Şenocaklı, 2022).

Doğa Tarihi Romanının Konusu

Doğa Tarihi modern hayatın dayattığı kalıplaşmış davranışları, rekabeti, hırsı, başarı için ödenen bedelleri ve yalnızlığı merkeze alan bir anlatıdır. Romanının kahramanı bir halkla ilişkiler şirketinde üst düzey yönetici olarak çalışan 35 yaşında, parlak bir kariyere ve güzel bir fiziğe sahip Doğa isimli bir kadındır. Doğa'nın hayattaki en büyük amacı işinde yükselmek ve etrafındaki herkesin takdirini kazanmaktır. O bir numara olmak için yaratılmıştır, dolayısıyla her alanda hep en önde olmak istemektedir. Bu arzu onda hastalık derecesinde bir tutkuya dönüşmüştür. Doğa, çalıştığı klimalı dev plaza, gittiği kalabalık AVM ve annesiyle yaşadığı güvenli site üçgeni arasında tüm hayatını geçirmektedir. Sigarasından evine, arabasından köpeğine kadar sahip olduğu her şey akıllıdır. Her şeyi yüzeysel olarak yaşamakta ve devamlı görünür olmak istemektedir. Oysa geçmişinde hippie kıyafetleri giyen, dağınık bir genç kızdır. Şimdi ise günlerini yedinci kattaki klimalı az eşyalı lüks ofisinde, cam duvarlar arasında, iletişim için sürekli e-postalarına bakarak geçirmektedir.

Doğa için her şey görünür olmaktan ibarettir. Rahat etmek için eşofman giymektense, rahat görünmek için eşofman giyer. Sevdiği müzik grubunun son albümünü almaktansa, o grubun tişörtünü alıp o grubu dinlediğini göstermeyi tercih etmektedir. Devamlı başkalarından onay beklemektedir. Doğa kendisiyle ve şimdiyle yüzleşmesini lise zamanındaki sevgilisiyle karşılaşınca yaşayacaktır. Geçmişte tercihlerinin ve sevgisinin bile ne kadar doğal olduğunu hatırlar. Oysa şimdi beraber olduğu adamı değil, onun dışarıya iyi bir sevgili gibi görünmesini sevmektedir. Eski sevgiliyle karşılaşma Doğa'da bir tür farkındalık yaratacak ve Doğa hayatına dışarıdan bakabilmeye başlayacaktır. Ancak bu da kısa sürecek, Doğa iş hayatının baskıları ve iş

yerinde girdiği amansız rekabet nedeniyle ve bunları alt edebilecek mental donanımdan yoksun olduğu için yavaş yavaş büyük bir trajediye doğru sürüklenecektir.

- Mekânsal-Zamansal Tahakküm Altındaki Plaza Çalışanları

Kentleşme ve bilgi teknolojilerindeki hızlı değişim insanların kamusal alandaki konumunu da değiştirmektedir. Gelişen teknolojiyle birlikte değişmekte olan iş ve sosyal yaşam pratikleri çalışanları belirli mekânların içine hapsetmiştir (Sınmaz, 2015). Özellikle çalışma hayatında mekân olgusunun, azami performansı almak, çalışanları motive etmek, takım çalışmasını geliştirmek gibi unsurlarda önemli olduğu düşünülmektedir. Sosyal etkileşimi ve iletişimi sağlayan mekanlar modern çalışma hayatının vazgeçilmez unsurları olmuşlardır (Moultrie vd., 2007; Bateson & Martin, 2014). Doğa Tarihi romanının ana kahramanı Doğa da tüm hayatını kendisini güvende hissettiği mekânlar arasında gidip gelerek geçirmektedir. Güvenlikli sitesinden otoparka oradan çalıştığı plazaya son model arabasıyla gider. Dışarıda geçirdiği zaman dilimi çok azdır. Mekânların içinde geçmektedir tüm hayatı.

Büyük beyaz çantasını alıp gürültülü adımlarla evden çıktı. Yolu uzun değildi. İki adım atıp asansöre bindi. Otoparka inen asansörle cipi arasında da on adımdan fazla mesafe yoktu. Direksiyona geçti. Ön panelin sarı, turuncu, kırmızı, yeşil ışıkları aynı anda yandı. Yeraltı otoparkının derin sessizliğini Joy FM bozdu. Shakira'dan kıpır kıpır bir şarkı... Sesi açtı. Gaza bastı. Shakira'nın sesi ayrı kötüydü, motorun sesi ayrı... Doğa hiçbirinden rahatsız olmuyordu. Kulak uyuşturan nakaratı dinleyerek otoparkın beton griliğinden döne döne yeryüzüne çıktı. Çıktı ama yeraltına geri inmesine on dakika bile yoktu. İşyerinin de içinde olduğu granit, metal ve cam karışımı devasa plaza tam karşısındaydı. (Bıçakcı, 2015, s. 13)

Romanda kapalı mekânların kahramanları tutsak alan klostrofobik atmosferinin altı özenle çizilmektedir. Doğa'nın dışarıyla teması çoğunlukla pencereler vasıtasıyladır.

Yukarı çıkan asansörün kahverengi, dar kapısı bitişikteki plazanın geniş, cam kapısının tam karşısına açılıyordu. Asansörden inip plaza binasına yürüdü. Doğa'nın dışarıdaki dondurucu Şubat havasına temas ettiği tek an, bu birkaç adımlık yürüyüş oldu. (Bıçakcı, 2015, s. 15)

Zaten burayı (siteyi) seçerken baktığı tanıtım broşüründeki vaat de bu doğrultudaydı. Marketi, kuaförü, butiği, gazete bayisi, terzisi, kafesi, Fifi'nin veterineri... Hepsi sitenin içindeydi... Hatta bir site mezarlığı olsaydı, ölünce bile terk etmek zorunda kazmazdı burayı. (Bıçakcı, 2015, s. 135)

İş ve ev arasındaki sıkışık yaşam, Doğa'nın dünyasını da küçültmektedir. Tüm hayatı yalıtılmış binalar arasında geçmektedir. Gelir dağılımındaki dengesizlik ve kutuplaşma kentlerin mekân formunu da değiştirmiştir. Arabalardan konut alanlarına her yer güvenlik temalıdır. Kentler devamlı gözetim altında özelleştirilmiş kamusal alanlara ayrılmıştır (Harvey, 2012). Doğa, özel güvenliğin koruduğu sitesinden yine başka bir özel güvenliğin koruduğu çalıştığı plazaya gider. Bu cam duvarlı kapalı mekânda geçirir günlerini.

Evin sınırlarını belirleyen yüksek duvarların arasındaki çıkışa yöneldi. Sitenin özel güvenliğinin yanından yavaşlayarak geçti. Emniyet kemerini taktı. İşe uzanan yedi dakikalık yola çıktı. Geniş, renksiz ve insansız otobandaki araçların arasındaydı. Süratle ilerledi. İşin

sınırlarını belirleyen cam duvarların arasındaki girişe yöneldiğinde şarkı sona ermişti. Radyoda bembeyaz dişlere sahip olmanın sırrını veren bir reklam spotu vardı. Plazanın özel güvenliğinin yanından yavaşlayarak geçti. Emniyet kemerini çıkardı. (Bıçakcı, 2015, s. 13)

Bu heybetli yapının eksi yedinci katındaki havalı bir ofiste çalışıyordu Doğa... On yıldır cam duvarlı, yüksek tavanlı, klima havalı, az eşyalı, ferah odasında sabahdan akşama mesai yapıyordu. Odasında olmadığı zamanlardaysa toplantı odalarında oluyordu. Yarı İngilizce yarı Türkçe PowerPoint sunumları eşliğinde... (Bıçakcı, 2015, s. 13)

Binalar her şeyiyle hayattan kopuk yapay dekorları andırmaktadır. İçerisi dışarıya karşı nesnesi belli olmayan bir tehlikeden korunmaktadır hep.

Binaların birbiriyle ilişkisi zamanla kendiliğinden oturmadığı için gerçeklik duygusundan tamamen yoksundu. İnsan eliyle alelacele uyumluluk süsü verilmişti daha çok. Coğrafyayı, mimari ve sosyal dokuyu hiçe sayan kof bir dekordu. Güvenlik görevlisi sayısı korunacak insan sayısından fazlaydı neredeyse. (Bıçakcı, 2015, s. 28)

Bu dışarıdan yalıtılma ve ötekiyle kendini ayırma gayreti, büyük oranda içeride olanlarda bir ayrıcalık hissi yaratmaktadır. Doğa ve diğer çalışanlar ya da komşuları kendilerini ayrıcalıklı hissetmektedirler. Ancak roman ilerledikçe dışarının değil, içerinin yalıtıldığını Doğa yavaş yavaş anlayacaktır. Teknoloji odaklı değişen iş yaşamı sanayi firmalarının kentleri terk etmeleri ve bacasız endüstriler olarak görünen hizmet sektörüne ait örgütlerin onların yerini alması sonucunu doğurmuştur. Finans ve sigorta şirketleri, halkla ilişkiler firmaları, medya kurumları, reklamcılar, ajanslar, eğitim ve özel sağlık kurumları yeni kentlerin asli unsurları olmuştur. İnternet, yeni teknolojiler ve sosyal medya bu kurumlar için hayati önemdedir (Çakır, 2019). Bunun yanında yeni çalışma rejiminde yönetici konumunda olanların devamlı fazla mesai yaptıkları, karşılığında ücret almadıkları, sürekli çevrimiçi bir biçimde işlerini evde bile takip ettikleri görülmektedir (Fleming, 2020, s. 97).

Bir toplantıyı diğerine bağlayan koridorlarda koştururken bir yandan da telefonundan iş yazışmalarına bakıp söylenirken görünmeliydi... Doğa'nın toplantılar dışında varlık gösterdiği bir diğer alan, yoğun olarak kullandığı şirket içi e-posta trafiğiydi. Yazışmalara konu hakkında bir fikri olmasa bile mutlaka bir yerden dâhil olup cevap ya da yorum yazıyordu. (Bıçakcı, 2015, s. 14)

Beklerken iş yazışmalarını kontrol etti. Kreatif ekiple stratejik planlamanın yapılacağı bir toplantıya, interaktif pazarlamanın ve dijital departmanın da eklenmesini öneren bir eposta attı... Eposta grubu genişletildi... (Bıçakcı, 2015, s. 147)

Mekân ve zaman kuşatıcılığı öyle baskındır ki, açık havayla, tabiatla ya da iş yerinden başka bir insanla fiziksel temas asgari düzeydedir.

Her yere arabayla giden Doğa'nın yürüme zorunda olduğu tek yol... (Bıçakcı, 2015, s. 29)

Plaza çalışanları için zaman, iş hayatlarını dolayısıyla tüm yaşamlarını organize etmek için en önemli değişkendir. Gelişen teknoloji zamanın da hızlanması sonucunu doğurmuştur (Ulusoy, 2018). İş yerlerinden evlere daimi bir koşuşturmaca hâkimdir. Her şey her gün birbirinin benzeri şekilde geçmektedir.

Yorgun ve mutsuz kalabalık zehir yüklü kara bir bulut gibi gölge gölge akıyordu vitrinin önünden. İşten eve... Farklı işlerden farklı evlere... Benzer işlerden benzer evlere... Korkunç işlerden korkunç evlere... (Bıçakcı, 2015, s. 42)

Bu koşuşturmacanın yanında bıktırıcı bir tekdüzelikte vardır. Cam binaların içinde her gün bir diğerinin aynısıdır. Ancak bu aynılık tuhaf bir biçimde diğer karakterler tarafından fark edilen bir unsur değildir. Doğa'nın da fark etmesi zaman alacaktır.

Plazada gün, entrika yüklü, vasat ve çok uzun bir dizinin tekrar bölümü gibi geçiyordu. Aynı toplantılar, aynı konular, aynı koşuşturmacalar... (Bıçakcı, 2015, s. 150)

Hızlanan zaman olgusu sadece çalışanların iş hayatlarında değil sosyal hayatlarında da bir tür köksüzlük yaratmıştır. Plazada çalışan beyaz yakalılar, iş yerindeki zaman ve mekân algısıyla kendi duygu ve düşüncelerini bir potada eritmektedirler (Ulusoy, 2018). Her şeyin çok çabuk tüketildiği bir ortamda ve iklimde Doğa, herhangi bir nesneyi değiştirir gibi arkadaş değiştirmektedir.

Nişantaşı'ndaydı. Bu seneki en iyi arkadaşı Burcu'yla buluşacaktı. Doğa'nın en iyi arkadaşı iki senede bir değişiyordu. (Bıçakcı, 2015, s. 44)

Plaza Çalışma Koşullarının Soysal Hayattaki İz Düşümleri

Günümüzde beyaz yakalı çalışanların yoğun stres ve performans baskısı altında çalıştıklarını ortaya koyan birçok çalışma mevcuttur (Moraes vd., 1993; Benton vd., 2021). Çalışanlar işlerinde yaşadıkları baskıyı özel hayatlarında da hissetmekte, iş yaşamındaki olumsuzluklar tüm hayatlarına sirayet etmektedir. Sosyal hayatla iş hayatı arasındaki etkileşim girift bir ilişkidir. Modern zamanlarda birinin nerede başlayıp diğerinin nerede bittiğini ayırt etmek de giderek zorlaşmıştır (Bülbül & Giray, 2012).

Gündelik hayatı yürürlükten kaldırabilecek hiçbir umut ışığı yoktu. Yüceltilmeyi bekleyen planlanmış neşeli anlar kaybolmuş; isimsiz, şekilsiz, anlamsız, acayip bir an Doğa'nın etrafını tüm boşuculuğuyla sarmıştı... Boşlukta yandı. (Bıçakcı, 2015, s. 33)

Dışarılarda bir yerlerde farklı bir hayat yaşanmaktadır ve bu hayat aslında plaza çalışanlarına çok da uzak değildir. Ancak günlük rutin ve yapılması gerekenler yüzünden o hayat bir türlü deneyimlenemez.

Aynı dairenin bir penceresinden iş dünyasının insana nefes aldirmayan stresli ortamı, bir penceresinden insanları işin olmadığı sulak gezegende gevşeyerek boş vakitlerinin tadını çıkarmaya davet eden havuz görünüyordu. Bu iki tezat manzara arasında sadece yirmi dokuz terlik adımı vardı. (Bıçakcı, 2015, s. 29)

Ancak Doğa özlemine duyduğu ikinci penceredeki manzaraya bir türlü dâhil olamamaktadır. Devamlı bir acelesi vardır. Sürekli bir koşuşturmaca içindedir.

Sebepsiz yere panik halindeydi artık. Sürekli. (Bıçakcı, 2015, s. 14)

Çalışanların iş hayatında kullandıkları teknolojik alışkanlıklar sosyal hayatlarına da sirayet etmektedir. Teknolojinin iş hayatını özellikle 1980'li yıllardan itibaren tamamen değiştirmesi, klasik anlamda iş kavramını dönüştürmüştür (Çolak, 2005).

Doğa, eline kalemi sadece gözüne kalem çekmek için alıyordu. Yazmak için genellikle tablet bilgisayarının dokunmatik ekran klavyesini kullanıyordu. (Bıçakcı, 2015, s. 29)

Yoğun çalışma ve hız kültürü daha derinlemesine bir hayatı deneyimlemeyi engellemektedir. Her şey mekaniktir. Planlı, programlı ama ruhsuz. Buna iş hayatında kurulan ikili ilişkiler de dâhildir.

Yatak. Ayna. Buzdolabı. Parfüm. Cip. Park yeri. Plaza girişi. Alev'in boş odası. Sarı Koridor. Cam oda. Tost. Facebook. Espresso kapsülü. Elektronik sigara... (Bıçakcı, 2015, s. 38)

Başucunda duran tek kitap, son zamanlarda pek kullanılmayan koşu bandının kullanma klavuzuydu. (Bıçakcı, 2015, s. 29)

Plaza hayatının yapaylığı arkadaşlık ilişkilerine de sirayet etmektedir. Yoğun rekabet ortamı ve biktırıcı rutin iş döngüsü çalışanların birbirleriyle gerçekçi ilişkiler kurmasını engellemiştir.

High Project bir toplu bahane mezarlığıydı. Herkes kendi can sıkıntısının faturasını mesai arkadaşlarından birine ödetmeye hazırdı. Ortamdaki her ikili ilişkinin kendine has ayrı bir sağlıksızlığı vardı (Bıçakcı, 2015, s. 34)

Doğa için sosyal hayat bir şekilde iş hayatına koşuttur. Yılın en önemli sosyal aktivitesi, yine geleneksel şirket partisidir. Partinin nasıl geçtiği, kimin hangi kıyafeti giydiği, neler olduğu gibi konuların tüm yıl dedikodusu yapıldığından etkinliğin bizatihi kendisi son derece büyük bir gerginlik kaynağıdır.

Bütün gün bu konuları düşündüğünden geceleri de baloyla ilgili rüyalar ve kâbuslar görüyordu... Ve yatakta kendi çıplığına uyandı. (Bıçakcı, 2015, s. 128)

Plaza Çalışma Koşullarında Beyaz Yakalılar Arasındaki Yıkıcı Rekabet

Hiçbir sosyal ilişki hiyerarşik yapının baskınlığından kaçamamaktadır. Çalışanların iş yerlerindeki kariyerleri onların sosyal hayatlarındaki standartları da belirlemektedir. İşyerlerindeki konum, yükselmek için girişilebilecek ya da kaçınılması gereken rekabetleri de göstermektedir (Bauman, 1999, s. 30).

Espriyi kimin nerede, ne zaman yaptığına göre gülüşünün seviyesi değişiyordu. Üstlerinin esprileri hep daha komik oluyordu. (Bıçakcı, 2015, s. 35)

Doğa kendiyile aynı seviyede gördüğü ve dengeli bir ilişki kurduğu iş arkadaşlarının konumları zayıfladığı an, onlarla yıkıcı bir rekabete girişmekten de kaçınmamaktadır.

Doğa dört sene önce şirketin üst üste gerçekleştirdiği başarılı hamlelerle bir anda iki katı büyümesiyle birlikte çirkin bir kuma gibi ikinci bir yönetici olarak işe alınan Alev'in varlığından son derece rahatsızdı. Yıllar geçse de ilk günkü rekabet duygusu durulmuyordu. İçindeki isyan ateşi sönmüyordu. Şirket büyüdüysen doğanın sayesinde olmuştu... ve karşılığında adeta bir ceza gibi Alev gelmişti. Kendisiyle aynı seviyede ikinci bir yönetici. (Bıçakcı, 2015, s. 58).

Doğa, iş hayatında kimle rekabet etmesi kimle iyi geçinmesi gerektiğini çok iyi bilmektedir. Üstlerine karşı her zaman daha cömert davranmaktadır.

Doğa ile arasının bu kadar iyi olmasında da onun şirketin üst düzey yöneticilerinden olmasının payı büyüktü. Doğa da bunu hissediordu, Aysel'le vakit geçirmeyi bu nedenle seviyordu. (Bıçakcı, 2015, s. 35)

Modern yöneticiler, çalışanlar arasındaki yoğun ve yaralayıcı rekabetin örgütsel amaçlara ulaşmada sıkıntı yaratacağını bilirler. Bunun için takım çalışması deyimini icat etmişlerdir. Kimse kimseyle rekabet halinde değildir aslında. Herkes aynı takımın oyuncusudur (Sennett, 2002, s. 117). Doğa'nın patronu da Alev ile Doğa arasındaki rekabeti kararında tutmaya çalışmaktadır. İkisinden de azami ölçüde faydalanmak için düşük yoğunluklu bir rekabet ortamı yaratmaya çalışmaktadır.

Cengiz Bey 'mühim sunum biliyorsun' dediği toplantılara Alev'siz yollamıyordu Doğa'yı (Bıçakcı, 2015, s. 58).

Doğa'nın patronu yoğunluğu düşük tutmaya çalışsa da Doğa'nın içinde yine de fırtınalar kopmaktadır.

Mutluluktan içi içine sığmıyordu Doğa'nın. Alev'i yakasından tuttuğu gibi yere yapıştırmış gibi bir hisle hafıfledi. Yerdeki Alev'in üzerine basıp ayakkabısının sivri topuğunu boğazına geçirerek İzmit toplantısının ayrıntılarını dinledi (Bıçakcı, 2015, s. 58).

Doğa, üzerinde yine berbat bir kılık olan Alev'in birazdan yapacağı sunumu ağzına yüzüne bulaştırmasını dileyerek yerine geçti. (Bıçakcı, 2015, s. 79)

Sennet (2011, s. 49) *Otorite* adlı kitabında baskının içselleştirilmesini anlatır. Baskı altında olan kişi hem otoriteden rahatsız olur, onun olmadığı bir dünyayı arzular, hem de onsuz kendisini hep eksik hisseder. Otorite sahibi kişiden korkulur, ancak onun olmamasından daha çok korkulur. Doğa iş baskısından ya da patronunun gözünden düşmekten korkmaktadır. Ancak evde hastayken bile işe gitmek istemektedir. Sevgilisinin yanında mutluken aniden patronunu hatırlamaktadır.

Bir buçuk hafta süren grip Doğa'yı paçavraya çevirmişti... Bir haftadır işe gidemese de akli sürekli ofisteydi (Bıçakcı, 2015, s. 87)

Ulaş'ı itip 'telefonum nerede? Nerede diyorum? Cengiz Beyin mailine çok acil cevap yazmam lazım.' diye bağırdım çığlık çığlığa. (Bıçakcı, 2015, s. 131)

Doğa babası öldüğünde bile yapması gereken gerekli yazışmaları düşünmektedir. Üç günlük ölüm iznini çok bulup plazadan o kadar uzun süre uzak kalmasının kendi konumu için iyi olmayacağına inanmaktadır.

Üç günlük izin pazartesi, salı ve çarşambayı kapsıyordu. Çarşamba yılbaşı olduğundan ertesi gün de tatildi. İşe Cuma günü dönecekti. Çok kısa bir an, meydanı Alev' bırakacağı için rahatsızlık duydu Doğa. (Bıçakcı, 2015, s. 166)

Doğa'nın dengi ve rakibi olarak gördüğü Alev ile ilişkisi bir yerden sonra o kadar yıkıcı olmaya başlar ki, Doğa bu rekabetten kaynaklanan stresten bedensel olarak da zarar görmeye başlar.

Alev, Doğa'nın toplantıda söyleyeceklerini kelime kelime yazıp Cengiz Bey'e onaylatmıştı. Ve Doğa'nın hiçbir şeyden haberi yoktu. Avuçlarının içine almışlardı onu. Kontrol ediyorlardı. Alev'in odasından çıkıp tuvalete koştu. Doğa, uzun uzun kustu. (Bıçakcı, 2015, s. 196)

Doğa gözlerine inanamadı. Gözbebeklerinin içinde kan kırmızısı çarpı işaretleri vardı.
(Bıçakcı, 2015, s. 197)

Rekabet o kadar büyük boyutlara çıkar ki, Doğa Alev'in odasına girip gizlice bilgisayarına karıştırmaya kadar vardırıır işi. Kafasında kurduğu çeşitli senaryolarla durumunu olduğundan daha karmaşık bir hale sokar. Yavaş yavaş bu baskıya dayanamadığından daha da içine kapanacak ve en sonunda intihara sürüklenecektir.

Sonuç

Bu çalışmanın iki temel çıkış noktasından ilki, plaza çalışanları olarak değerlendirilen beyaz yakalı sınıfın yaşadığı performans baskısının incelemesiyken, diğeri ise kurgu eserlerin genelde sosyal bilimlere özelde işletme disiplinine farklı bir perspektif açma potansiyeli olduğunu ortaya koymaktır. Günümüzde birçok araştırmacı için örgütler ve kurumlar geçmişte olduğu gibi rasyonel oluşumlar olarak kabul edilmemektedir. Buradan hareketle onların mekanik bir şekilde değerlendirilmesi de mümkün olmadığından işletme alanında yeni bakış açıları aranmıştır (De Cock & Land, 2006). Kurgu eserlerin genelde sosyal bilimlere, özelde işletme alanına önemli katkılar sunabileceği giderek kuvvetle kabul edilen bir görüştür (Bahou, 1961; Coser 1963; Bloch, 1995; Rhodes & Brown, 2005; De Cock & Land, 2006). Kurgu eserlerin sosyal bir portre çizen belgesel özelliği yönetim yazınında onun kullanımını artırmış, bu durum alana farklı bakış açıları kazandırmıştır (Phillips, 1995; Watson, 2011). Roman, hikâye, oyun ve film gibi kurgusal anlatılar işletme yazınına yeni pencereler açmıştır (Phillips, 1995). Bunun yanında edebiyatın yazına getirebileceği dilsel zenginlik göz ardı edilmemesi gereken bir husustur. Zira bu sayede işletme alanında yeni anlatıların ortaya çıkma potansiyeli artacaktır (Czarniawska, 1999).

Romanda öne çıkan temel husus, sadece çalışma hayatında değil, görece iyi kazanan beyaz yakalıların yaşadıkları evlerde de mekânın belirleyiciliği ve bu mekânların zaman ve performans üstündeki etkililiğidir. Özel güvenliklerin koruduğu, cam duvarlı kapalı mekânlarda, hayat sadece bu mekânların içinden ibaretmiş gibi, sadece çalışma, hedef ve kazanma odaklı bir yaşam pazarlanmaktadır. İş hayatıyla sosyal hayat arasındaki girift etkileşim romanda yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Karakterler sosyal hayatın içindeyken de sürekli işleriyle ilgili konuları düşünüp devamlı ulaşılabilir ve çevrimiçi olma zorunluğu hissederler. Bu durum modern zamanlarda iş algısının bambaşka bir şeye dönüştüğünü, daimî bir performans kaygısının her alana sirayet ettiğini açık bir şekilde göstermektedir. Geçmişte görece güvenli bir ortamda, dayanışma temelli çalışma ilişkileri yerine, güvencesiz, akışkan, riskli, daha bireysel ve düzensiz çalışma ilişkilerini koyan modern çalışma hayatı, haliyle büyük bir stres ve kaygı kaynağı olmaktadır. Çalışanlar artık sadece basit anlamıyla firmanın bir elemanı değil, adeta kara ve zarara ortak, sürekli başarı odaklı çalışması gereken, hedef ve risklerden sorumlu daimi bir girişimci gibi görülmektedir. Burada kurumsal kimliğin içselleştirilmesi talebi vardır. Firmayla ticari bir ilişkiden ziyade ahlaki bir bağ kurulması beklenmektedir.

Romandaki bir diğer husus ise motivasyon ve para ilişkisidir. Günümüzde para çalışmanın önemli motivasyonlarından biridir. Ancak iktisadi hayatı ve onun izdüşümlerini katı bir para teorisiyle açıklamak resmin önemli kısımlarını dışarıda bırakmak anlamına gelecektir. Çok sayıda araştırma finansal ödüllerden ziyade daha psikolojik saiklerin çalışma olgusunda etkili olduğunu ortaya koymuştur (Sandel, 2015; Pink 2020). Keza romanda da Doğa ekonomik yönden herhangi bir sıkıntı çekmemekte, onun çalışma itkisi para kazanma hırısından değil, daha çok takdir görme ya da daha önemli bir pozisyona gelme motivasyonundan kaynaklanmaktadır. Ancak çalışma

olgusu ve genel olarak yaşamak o kadar iç içe geçmiştir ki, kendisini delice yıpratın bu çalışma fikrini sorgulamak, yaşamın kendisini sorgulamak kadar Doğa için sonuçsuz bir edimdir.

Romanda rekabetin sadece firmalar arasında yaşanmadığı, aynı zamanda örgüt içinde de çok yıpratıcı bir rekabet olgusunun deneyimlendiği açık bir şekilde gösterilmiştir. Öyle ki bu yıkıcı rekabet ana karakterin sosyal hayatını ve sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Metindeki ilginç unsur, rekabet olgusunun dışarıdan ya da patrondan dayatılan bir husus olmaması, tam tersine çalışanlar tarafından içselleştirilmiş bir durum olmasıdır. Hatta bazen bunun bizatihi karakterin kendi kurgusu olma ihtimali de vardır. Ancak bu yoğun zaman ve performans baskısı altında gerçekte olan ya da zihinde olan arasındaki ayrımın sağlıklı yapılamaması şaşırtıcı değildir.

Extended Abstract

The phenomenon of work is one of the central concepts of life today. The work done is considered an important factor in determining identity. Many researchers from different fields have revealed the importance of the concept of work in social life. Especially since the second half of the twentieth century, a cult of work has been created, and work in every sense has turned into a positive concept in all its aspects. A new employee profile has emerged that defines itself entirely by the work it does, adjusts all personal and social relationships according to its work, and can even sacrifice its health for this cause. Modern life and developing technology have brought mental labor to the forefront and given birth to a new class and new working spaces that center this class.

This study aims to examine the economic, psychological and social life of the new white-collar class, which is in a sense trapped in these places. This analysis will be carried out within the framework of Hakan Bıçakcı's (2015) novel called *Doğa Tarihi*. The study has two main starting points. The first is the examination of the white-collar class, which is considered as plaza employees, and the other is the idea that fictional works can open different perspectives to the business field. First of all, although the plaza employee definition is used very often in the mainstream media, it has not been reflected in academic studies at this rate. Based on this, the concept of work was first defined in the article, and then the phenomenon of plaza in working life, which can be considered as a different form of organization, was discussed. Later, the *Doğa Tarihi* novel was summarized, and then the life of the employees in the plaza-type organization format was examined in the novel. The examination was carried out in three main planes. First, pieces have been selected from the novel that summarize the profile of employees trapped in certain places under time pressure. These pieces are considered in the plane of spatial and temporal domination. Then, the parts reflecting the projections of working life in social life were examined, and finally, the Decaying competitive environment between plaza employees was evaluated.

The main issue that stands out in the novel that is the subject of the study is the dominance of space, not only in working life, but also in the houses where relatively well-earning white-collar workers live, and the effectiveness of these spaces on time and performance. In closed spaces with glass walls, protected by private security, a life focused solely on work, goals and earning is marketed as if life only consists of these spaces. The intricate interaction between business life and social life is felt intensely in the novel. While the characters are in social life, they constantly think about issues related to their work and feel the need to be constantly reachable and online. This situation clearly shows that the perception of work has transformed into something completely different in modern times and that a constant performance anxiety has spread to every field.

Modern working life, which replaces solidarity-based working relationships in a relatively safe environment in the past with insecure, fluid, risky, more individual and irregular working relationships, is naturally a source of great stress and anxiety.

In the novel, it is clearly shown that competition is not only experienced between companies, but also that a very damaging phenomenon of competition is experienced within the organization. So much so that this destructive competition negatively affects the main character's social life and health. Another issue is the relationship between motivation and money. Today, money is one of the important motivations for working. However, explaining economic life and its projections with a strict monetary theory would mean leaving out important parts of the picture. Many other reasons, such as being accepted and appreciated, are decisive in employee motivation. In the light of all this, we can easily deduce from the text how the performance anxiety and rush to be visible that modern life imposes on business life negatively affects not only the business life of employees but also their social lives.

Kaynakça

- Aygül, S. (2015). Plaza çalışanı olmak. T24. <https://t24.com.tr/yazarlar/suheyl-aygul/plaza-calisan-olmak,13339>.
- Bahou, V. (1961). Social science and literature. *Peabody Journal of Education*, 39 (3), 162- 168. <https://doi.org/10.1080/016195661095370422>
- Balzac, H. (2018). *Çalışanın Fizyolojisi* (çev. Münif Sair). Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Bateson, P. & Martin, P. (2014). *Oyun, Oyunbazlık, Yaratıcılık ve İnovasyon* (çev. Songül Kırgezen). Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (1999). *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar* (çev. Ümit Öktem). Sarmal Yayınları.
- Benton, R., Hafeez, A. & Mun, E. (2021). Changing employment relations under a fractured corporate elite. *Socio-Economic Review*, 19 (1), 189-218. <https://doi.org/10.1093/ser/mwz008>
- Bıçakcı H. (2015). *Doğa Tarihi*. İletişim Yayınları.
- Bloch, B. (1995). Using literature to teach cross-cultural management: A German perspective, *Die Unterrichtspraxis*, 28(2), 146-152. <https://doi.org/10.2307/35311244>
- Bourdieu, P. (2015). *Dünyanın Sefaleti* (çev. Levent Ünsaldı). Heretik Yayınları.
- Bülbül, Ş. & Giray, S. (2012). İş ve Özel Yaşam (İş Dışı Yaşam) Memnuniyeti Arasındaki İlişki Yapısının Doğrusal Olmayan Kanonik Korelasyon Analizi ile İncelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (4), 101-114.
- Cassidy, M. (2012). Top Five Personality Traits Employers Hire Most. <http://www.forbes.com/sites/meghancassidy/2012/10/04/top-five-personalitytraits-employers-hire-most>
- Colombo, R. K., Oltramari, A. P. & Rodrigues, M. B. (2018). Integrating perspectives: proposal for the analysis of work as a multifaceted phenomenon. *Revista de Gestão*, 25 (1), 65-83. <https://doi.org/10.1108/REG-11-2017-007>

- Clouston, T. J. (2014). Whose Occupational Balance is it Anyway? The Challenge of Neoliberal Capitalism and Work–Life Imbalance. *British Journal of Occupational Therapy*, 77 (10), 507-515. <https://doi.org/10.4276/030802214X14122630932430>
- Coser, L. A. (1963). *Sociology Through Literature: An Introductory Reader*. Englewood Cliffs, Prentice Hall.
- Crouch, C. (2014). *Neoliberalizmin Garip Ölümsüzlüğü* (çev. Uğur Gezen). Açılım Kitap.
- Czarniawska-Joerges, B. (1999). *Writing management: Organization theory as a literary genre*. Oxford University Press.
- Çakır, M. (2019). Yeni İletişim Teknolojilerinin Gelişimi Bağlamında Kent. *Etkileşim*, (3), 12-27. <https://doi.org/10.32739/etkilesim.2019.3.42>
- Çolak, A. (2005). Esneklik ve Esnekliğe Eleştirel Bir Yaklaşım. *Çalışma Yaşamında Dönüşümler*, (Der. Aşkın Keser). Ezgi Kitabevi, 339-365.
- De Cock, C. & Land, C. (2006). Organization/literature: exploring the seam. *Organization Studies*, 27(4), 517-535. <https://doi.org/10.1177/0170840605058233>
- Esin, P. (1982). *İş Bölümü, Yabancılaşma ve Sosyal Politika*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Fleming, P. (2020). *Çalışmanın Mitolojisi* (çev. Ebru Kılıç). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Gezgin, M. F. (2000). Çalışma Sosyolojisi-Sosyal Gelişme Kitle İletişimi İlişkileri. *Journal of Economy Culture and Society*, 26, 55-95.
- Glazer, N. (1993). *Women's Paid and Unpaid Labor: The Work Transfer in Health Care and Retailing*. Temple University Press.
- Gorz, A. (2007). *İktisadi Aklın Eleştirisi* (çev. Işık Ergüden). Ayrıntı Yayınları.
- Harvey, D. (2012). *Asi Şehirler; Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru* (çev. Ayşe Deniz Temiz). Metis Yayınları.
- Hu, X., Kaplan, S., & Dalal, R. S. (2010). An examination of blue- versus white-collar workers' conceptualizations of job satisfaction facets. *Journal of Vocational Behavior*, 76 (2), 317-325. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2009.10.014>
- Kına, S. A. (2022). Türk sinemasında yeni beyaz yakalı temsili: Son Çıkış ve Küçük Şeyler örnekleri. *Yedi*, 28, 125-139. <https://doi.org/10.17484/yedi.1057378>
- Kiechel, W. (1989). The workaholic generation. *Fortune*, 10, 50-62.
- Killinger, B. (1991), *Workaholics: The Respectable Addicts*. Simon and Schuster.
- Krishnakumar, S. & Neck, C. P. (2002), The 'what', 'why' and 'how' of spirituality in the workplace. *Journal of Managerial Psychology*, 17 (3), 153-164. <https://doi.org/10.1080/14766086.2016.1185292>
- Leidner, R. (2006). Identity at Work. *Social Theory at Work*. Marek Korczynski, Randy Hodson & Paul Edwards (ed). Oxford University Press, 424-463.
- Lordoğlu, K. & Törüner, M. (1995). *Çalışma Ekonomisi*. Beta Yayınları.

- Mayer S, Noiseux Y. (2015). Organizing at Walmart: Lessons from Quebec's women. *Global Labour Journal* 6(1), 4-23. <https://doi.org/10.15173/glj.v6i1.2455>
- Méda, D. (2004). *Emek: kaybolma yolunda bir değer mi?* (çev. Işık Ergüden). İletişim Yayınları.
- Moraes, L. F., Swan, J. A. & Cooper, C. L. (1993). A study of occupational stress among government white-collar workers in Brazil using the occupational stress indicator. *Stress&Health*, 9 (2), 91-104. <https://doi.org/10.1002/smi.2460090206>
- Moultrie, J., Nilsson, M., Dissel, M., Haner, E., Janssen, S. & Lugt, R. (2007). Innovation Spaces: Towards a Framework for Understanding the Role of the Physical Environment in Innovation. *Innovation Spaces*, 16 (1), 53-65. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8691.2007.00419.x>.
- Naughton, T. J. (1987) A conceptual view of workaholism and implications for career counseling and research. *The Career Development Quarterly*, 35, 180-187.
- Oates, W. (1971). *Confessions of a Workaholic: The Facts About Work Addiction*. World Publishing.
- Ören, E. (2015). Neo-liberal Yönetimsellik, Çalışma İlişkileri ve Girişimci Özne. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29 (1), 155-169.
- Özkan, M. (2014). Tam Anlamıyla Bir Plaza Çalışanı Olmak İçin Yapmanız Gereken 10 Şey. Onedio. <https://onedio.com/haber/tam-anlamiyla-bir-plaza-calisan-olmak-icin-yapmaniz-gereken-10-sey-388060>
- Öztürkoğlu, Y. (2013). Tüm yönleriyle esnek çalışma modelleri. *Beykoz Akademi Dergisi*, 1 (1), 109-129. <https://doi.org/10.14514/BYK.m.21478082.2013.1/1.109-129>
- Paton, C. (2001) The state in health: Global capitalism, conspiracy, cock-up and competitive change in the NHS. *Public Policy and Administration*, 16 (4), 61-83. <https://doi.org/10.1177/09520767010160>
- Phillips, N. (1995). Telling organizational tales: On the role of narrative fiction in the study of organizations. *Organization Studies*, 16(4), 625-649. <https://doi.org/10.1177/017084069501600408>
- Piasna, A (2015) 'Thou shalt work hard': Fragmented working hours and work intensification across the EU. *Forum Socjologiczne*, 1, 77-89.
- Pink, D. (2020). *Drive Nasıl Motive Oluruz? Nasıl Motive Ederiz?* (çev. Levent Göktem). Mediacat Kitapları
- Rhodes, C. & Brown A. D. (2005). Writing responsibly: narrative fiction and organization studies. *Organization*, 12(4), 505-529. <https://doi.org/10.1177/1350508405052757>
- Sandel, M. (2015). *Paranın Satın Alamayacağı Şeyler* (çev. Mehmet Kocaoğlu). Eksi Kitaplar.
- Sennett, R. (2002). *Karakter Aşınması* (çev. Barış Yıldırım). Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2011). *Otorite* (çev. Kamil Durand). Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2017). *Yeni Kapitalizmin Kültürü* (çev. Aylin Önocak). Ayrıntı Yayınları.
- Sınmaz, S. (2015). Gelişen İletişim Teknolojilerinin Kentsel Yaşam ve Kamusal Mekânlar Üzerindeki Yansımaları. *Tasarım + Kuram*, 20, 63-75.

- Spreitzer, G., Sutcliffe, K., Dutton, J., Sonenshein, S., & Grant, A. M. (2005). A socially embedded model of thriving at work. *Organization science*, 16 (5), 537-549. <https://doi.org/10.1287/orsc.1050.0153>
- Strangleman, T. & Warren T. (2008). *Work and Society Sociological Approaches*, Themes and Methods. Routledge.
- Şenel, A. (1995). *İlkel Topluluktan Uygar Topluma*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şenocaklı, M. (2022, Eylül 2). Plaza gençliği artık kariyeri değil hayatı tercih ediyor. *Oksijen Gazetesi*. <https://gazeteoksijen.com/yazarlar/mine-senocakli/plaza-gencligi-artik-kariyeri-degil-hayati-tercih-ediyor-160516>
- Tanner, S. T., Kalimo, R., & Mutanen, P. (2002). The process of burnout in white-collar and blue-collar jobs: eight-year prospective study of exhaustion. *Journal of Organizational Behavior*, 23, 555- 570. <https://doi.org/10.1002/job.155>
- Telford, L., & Briggs, D. (2022). Targets and overwork: Neoliberalism and the maximisation of profitability from the workplace. *Capital & Class*, 46 (1), 59-76. <https://doi.org/10.1177/03098168211022208>
- Ulusoy, Ş. B. (2018). Mekansız Zamanlar Zamansız Mekanlar Arasındaki Plaza Çalışanı Beyaz Yaka'lar. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), 241-261.
- Watson, C. (2011). Staking a small claim for fictional narratives in social and educational research. *Qualitative Research*, 11(4), 395-408. <https://doi.org/10.1177/1468794111404317>
- Weeks, K. (2014). *Çalışma Sorunu* (çev. Tamer Tosun). Ayrıntı Yayınları.

Ethical Statement/Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0